

Ярослав Чайковський

КЛАСИФІКАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ

За допомогою різноманітних кредитів банки вирішують завдання збільшення прибутку за рахунок розширення обсягу позикових операцій, диверсифікації клієнтської бази, пошуку джерел доходів, котрі компенсують ризик за кредитами.

Вивченню питань класифікації банківських кредитів присвячено чимало праць багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів, до яких належать А.М.Мороз [3], О.І.Лаврушін [4], В.І.Колесніков, Л.П.Кролівецька [5], В.Н.Єдрінова [7], В.Т.Сусіденко [10] та ін. Але в економічній літературі практично відсутній комплексний підхід щодо вирішення проблеми класифікації банківських кредитів. Тому деякі теоретичні положення щодо видів банківського кредиту, на нашу думку, вимагають певного уточнення, з метою удосконалення їх практичного застосування у сучасних умовах.

Вид банківського кредиту нерозривно пов'язаний з характером й об'єктом наданої позики та переслідує ряд цілей [10: 50]: по-перше, задовольняти потреби позичальника, по-друге, відповідати характеру господарської операції з кредитування і давати банку можливість здійснювати контроль за поверненням позики.

У світовій практиці відсутня єдина класифікація банківських кредитів, тому що розповсюдження їх різноманітних видів залежить від рівня економічного розвитку країни, її традицій, історично складених способів надання позик і їх погашення та вкорінених стереотипів у свідомості населення. У російській і вітчизняній економічній літературі також немає єдиної думки щодо кількості класифікаційних ознак видів кредиту. Так, одні вважають, що "кредитні операції комерційних банків класифікуються за: групами позичальників, цільовим призначенням, розмірами кредиту, термінами погашення, видами забезпечення, способами надання, порядком погашення, видами процентних ставок, способами розрахунку процентних ставок, валютою кредиту, кількістю кредиторів" [9: 22]; інші стверджують, що "види кредитів різняться не тільки за позичальниками, але й за іншими параметрами. До них належать: зв'язок кредиту з рухом капіталу, сфера застосування кредиту, термін кредиту, платність кредиту, забезпеченість кредиту" [2: 455]; на думку третіх "найбільш прагматичною можна вважати класифікацію, де в основу покладено такі ознаки банківських кредитів: термін використання, забезпечення, ступінь ризику, метод надання, спосіб повернення, характер визначення процента, спосіб сплати процента, кількість кредиторів, призначення. Є також банківські

послуги кредитного характеру" [4: 130]. Четверті стверджують, що "найоптимальнішою слід вважати таку класифікацію банківських позик: за призначенням і характером використовуваних позикових коштів, за призначенням і характером забезпечення, за термінами використання, за характером та способом сплати відсотків, за способом надання кредитів" [8: 84].

У Положенні Національного банку України "Про кредитування" кредити, котрі надаються банками, поділяються за (див. рис.1)[1]: термінами користування, забезпеченням, ступенем ризику, методами надання, термінами погашення.

У дореформений період ділення суб'єктів за галузевим принципом породило відповідну класифікацію кредитів за їх видами [7: 2]: кредити сільськогосподарським підприємствам, промисловим підприємствам, підприємствам з сезонним характером роботи, заготівельним підприємствам, кредити по товарообігу та ін.

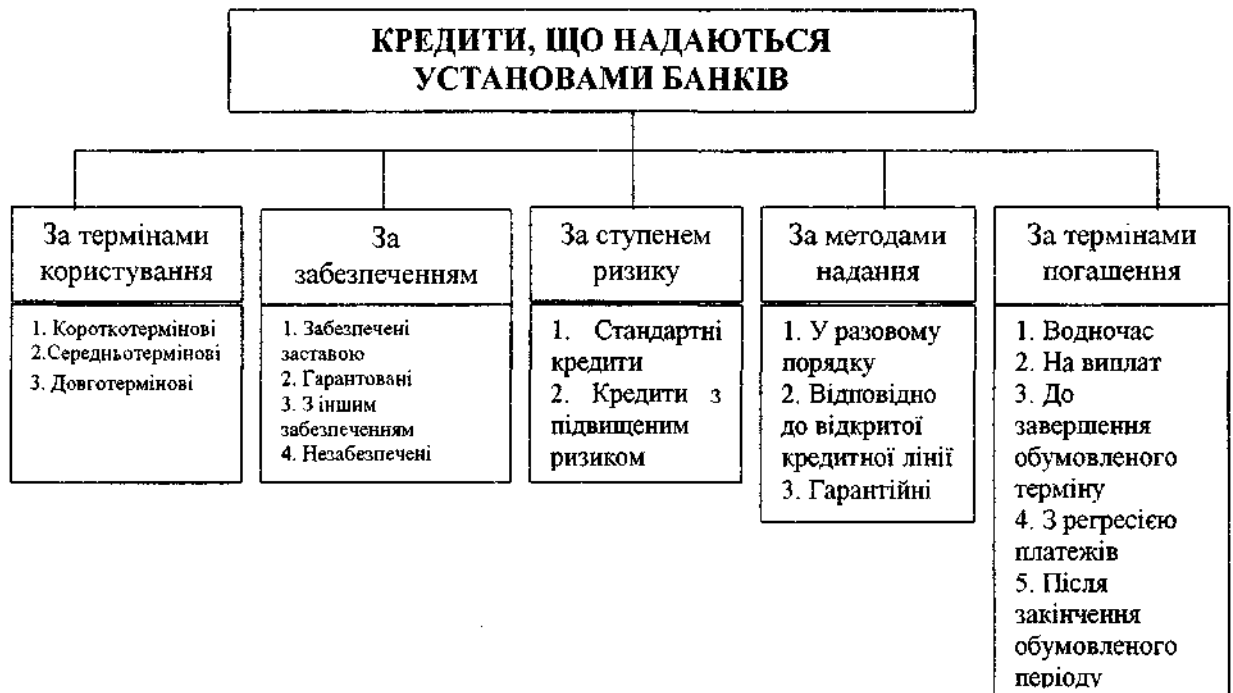

Рис. 1. Класифікація видів банківського кредиту згідно до Положення Національного банку України "Про кредитування" [1]

У сучасних умовах вид кредиту вже не залежить від галузевої приналежності позичальника, а пов'язаний з метою кредитування (кредитування поточної діяльності підприємств для забезпечення потреб в оборотних коштах; кредитування інвестиційної діяльності підприємств для збільшення, модернізації і реконструкції основних фондів; кредитування населення для задоволення споживчих потреб), правовим статусом позичальника (юридична, фізична особа, суб'єкт підприємницької діяльності), терміном, методами надання і погашення. Сучасна практика кредитування відрізняється різноманітністю його видів: терміновий кредит, кредитна лінія, овердрафт. З посиленням міжбанківської конкуренції види кредитування будуть ще різноманітнішими, тому що удосконалення діяльності комерційних банків дає змогу застосовувати широкий спектр видів кредиту.

Таким чином, банківські установи можуть і, на наш погляд, повинні вводити внутрішні класифікатори, котрі корисні для організації ефективної роботи з кредитним портфелем. Лише комплексний підхід до виокремлення видів банківського кредиту дає змогу найповніше охарактеризувати кредитні операції комерційних банків. Найоптимальнішою слід вважати класифікацію банківських кредитів за термінами користування, забезпеченням, ступенем ризику, методами надання, методами погашення, цілями (напрямами використання), основними групами позичальників (див. рис. 2).

За термінами кредитування ми поділяємо кредити на короткотермінові (до 1 року) і довготермінові (понад 1 рік), оскільки вважаємо, що не доцільно виділяти так звані середньотермінові кредити, бо в сучасній дійсності довготерміновими кредитами для банків є кредити на термін понад 1 рік.

Позитивним явищем у сфері кредитування суб'єктів господарювання є наявність стійкої тенденції до зростання довготермінового кредитування (табл.1).

До кредитів за забезпеченням Положення Національного банку України "Про кредитування" відносить незабезпечені кредити [1]. Цей вид кредиту пов'язаний з підвищеним ризиком, тому вважаємо за доцільне включити його в групу позик, що класифікуються за ступенем ризику. До кредитів за даною ознакою Положення Національного банку України "Про кредитування" відносить

стандартні кредити та кредити з підвищеним ризиком (див. рис.1). З метою посилення контролю і прогнозування проблемних позик, на нашу думку, необхідно розширити класифікацію цього виду кредиту відповідно до Положення Національного банку України "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків" – стандартні, під контролем, субстандартні, сумнівні та безнадійні кредити. Така класифікація дає можливість виділити проблемні позики та оцінити кредитний ризик.

Таблиця 1. Динаміка кредитів, наданих в економіку України, за термінами користування [6: 68]

На кінець періоду	КОРОТКОТЕРМІНОВІ		ДОВГОТЕРМІНОВІ		УСЬОГО	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
1991 р.	0,8	80	0,1	10	1,0	100
1992 р.	26	96	1	4	27	100
1993 р.	396	97	11	3	406	100
1994 р.	1381	89	176	11	1558	100
1995 р.	3643	89	434	11	4078	100
1996 р.	4845	89	607	11	5452	100
1997 р.	6522	89	773	11	7295	100
1998 р.	7240	82	1633	18	8873	100
1999 р.	9142	78	2645	22	11787	100
2000 р.	16060	82	3514	18	19574	100
2001 р.	22218	78	6156	22	28373	100
2002 р.	30185	72	11849	28	42035	100
2003 р.	37282	55	30553	45	67835	100
2004 р.*	40575	46	48003	54	88579	100

* На 01.12.2004 р.

За термінами погашення відповідно до Положення Національного банку України "Про кредитування" банківські кредити поділяються на п'ять груп (див. рис.1) [1]. Зазначена класифікаційна група кредитів дає можливість проконтролювати порядок повернення позик.

За цілями (напрямами використання) виділяють кредит на збільшення, модернізацію і реконструкцію основних фондів (інвестиційний), на забезпечення потреб в оборотних коштах і для задоволення споживчих потреб. За призначенням (напрямком) В.І.Колесников і Л.П.Кролівецька розрізняють кредити: промисловий, торговий, сільськогосподарський, бюджетний та ін. [5: 215]. Ми не погоджуємось з даною класифікацією, оскільки, по суті, відбувається заміна цілі кредитування галузевою належністю позичальників.

За основними групами позичальників розрізняють такі кредити, як: суб'єктам економіки, фізичним особам, органам державної влади (позики клієнтам); комерційним банкам (мікбанківські кредити) і небанківським фінансовим установам.

В Україні більша частина кредитів (83,3%) банківські установи надають суб'єктам господарювання (див. табл. 2) [6: 82]. Однак, позитивним є те, що банки продовжують нарощувати обсяги кредитування фізичних осіб. Так, станом на кінець грудня 2003 р. частка кредитів, наданих фізичним особам, становила 13,2%, а на кінець грудня 2004 р. – 16,7%. Структура кредитного портфеля банківських установ, за станом на 01.01.2004 р., засвідчує ситуацію, що нині кредитуються в основному торгівля і промисловість (відповідно 34,9% та 25,6%).

Таблиця 2. Динаміка вимог банків за кредитами, наданими в економіку України на кінець грудня 2003 року та 2004 року (за видами економічної діяльності) [6: 81-82]

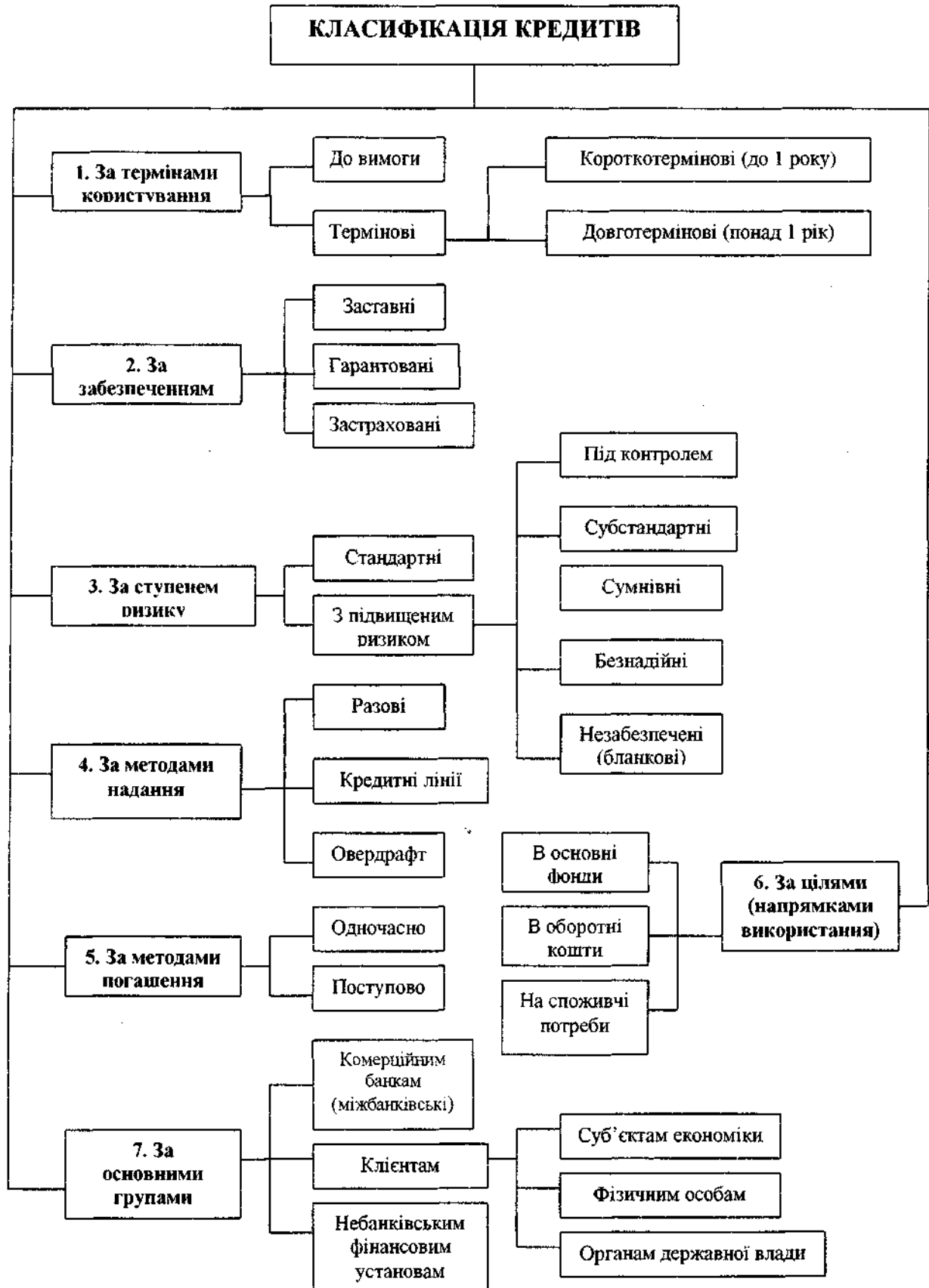
Види економічної діяльності	2003 р.		2004 р.		Відхилення	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Усього, з них:	67835	100	88579	100	+ 20744	–
1. Кредити, надані суб'єктам господарювання, з них:	58849	86,8	73785	83,3	+ 14936	– 3,5
1.1. Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	4561	6,7	5218	5,9	+ 657	– 0,8
1.2. Добувна та обробна промисловості	18559	27,4	22695	25,6	+ 4136	– 1,8
1.3. Будівництво	1556	2,3	2656	3,0	+ 1100	+ 0,7
1.4. Оптова і роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту	24598	36,3	30897	34,9	+ 6299	– 1,4
1.5. Транспорт	2663	3,9	3737	4,2	+ 1074	+ 0,3
1.6. Інші	6913	10,2	8580	9,7	+ 1667	– 0,5
2. Кредити, надані фізичним особам	8986	13,2	14794	16,7	+ 5808	+ 3,5

Стосовно організаційно-економічних видів банківського кредиту, котрі застосовуються в Україні, то вони в цілому відповідають тому етапу ринкової економіки, що склався, сприяють задоволенню потреб клієнтів і визначають кредитну політику окремої банківської установи.

Література

1. Положення Національного банку України "Про кредитування". Затверджено постановою Правління Національного банку України від 28.09.1995 р. №246.
2. Банківський менеджмент: Навч. посіб. для вищ. навч. закл. / О.Кириченко, І.Гіленко, А.Ятченко. – К.: Основи, 1999. – 671с.
3. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., випр. і доп. / А.М.Мороз, М.І.Савлук, М.Ф.Пуховкіна та ін.; За ред.проф. А.М.Мороза. – К.: КНЕУ, 2002. – 476 с.
4. Банковское дело: Учебник / Под ред. О. И. Лаврушина. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 576 с.

Рис. 2. Пропонована класифікація банківських кредитів.

5. Банковское дело: Учебник. – 2-е изд., стереотип. / Под ред. проф. В.И. Колесникова, проф. Л.П. Кроливецкой. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 480 с. 6. Бюлетень Національного банку України. – 2005, №2. – 170 с. 7. Едрінова В.Н., Хасянова С.Ю. Класифікація банківських кредитів і методів кредитування // Финансы и кредит. – 2002. – №1(91). –

С.2–5. 8.Коваленко В.В. Особливості кредитування підприємств і організацій у сучасних умовах// Фінанси України. – 1998. – №10. – С.84–88. 9.Ольшаный А.И. Банковское кредитование: российский и зарубежный опыт/ Под ред. Е.Г.Ищенко, В.И.Алексеева.–М.: «Русская деловая литература», 1997.–352 с. 10.Сусіденко В.Т. Стратегія управління кредитною діяльністю комерційних банків.–К.: КДТЕУ, 1998.–348 с.

Анотація

Розроблені пропозиції щодо вдосконалення діючої класифікації видів банківського кредиту.

Annotation

The proposals towards improving of functioning classification of bank credit kinds.

УДК 336.77